LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
Interne Nota 320

J.A.W.M.
J. Niks

Marktperspectieven voor de Nederlandse schapensector in de komende jaren
Deel 3 – Produktie en verbruik van schapevlees in Belgie

September 1986

NIET VOOR PUBLIKATIE – NADRUK VERBODEN

INHOUD

		Blz.
WOORD VOORAF		5
1.	DE CONSUMENT	8
	1.1 Het Belgische marktpotentieel	8
	1.1.1 De bevolking	8
	1.1.2 Het inkomen en de werkgelegenheid	10
	1.1.3 De bestedingsstructuur	11
	1.2 Het verbruik van schapevlees	12
	1.3 Regionale verbruiksgegevens schapevlees	15
	1.4 Consumptiepatroon schapevlees	15
	1.5 Horeca en grootverbruikersmarkt	18
2.	PRIMAIRE SECTOR	20
	2.1 De produktiestructuur	20
	2.2 Produktievormen	21
	2.3 Schaperassen, raseigenschappen en stamboek	22
	2.4 De bedrijfsuitkomsten	26
	2.5 Slotopmerkingen	27
3.	VERWERKING EN DISTRIBUTIE	28
	3.1 Afzet van schapevlees	28
	3.2 De directe verkoop en de schapenmarkt	28
	3.3 Schapenslachtingen	29
	3.4 Distributie: algemene levensmiddelen-groothandel	30
	3.5 Distributie: algemene levensmiddelen-detailhandel	31
	3.6 Distributie: schapevlees op detailhandelsniveau en bij horeca	33
	3.7 De buitenlandse handel	35
Bijlagen		
1	Kruisingsonderzoek in België	37
2	Aantal schapenslachtingen in de jaren 1975, 1980, 1982 en 1983 naar provincie van totaal België, openbare en private slachthuizen	38
3	In- en uitvoer van schapevlees, gekoeld en bevroren, in België 1983	39
LITERATUURLIJST		40

WOORD VOORAF

Sinds het begin van de jaren tachtig wordt de Nederlandse schapensector geconfronteerd met teruglopende exporten van schape- en lamsvlees en daarmee samenhangend een groeiende export van slachtdieren. Dit heeft geleid tot afnemende activiteit in de Nederlandse exportslachterijen en een voortdurende dreiging van inkrimpende werkgelegenheid. Tegen deze achtergrond nam het Produktschap voor Vee en Vlees, in overleg met het Ministerie van Landbouw en Visserij, het initiatief voor een veelomvattend sectorstructuuronderzoek. Het Landbouw-Economisch Instituut kreeg in het kader daarvan opdracht voor een perspectiefstudie voor vee en vlees van de Nederlandse schapensector op de markt van de Europese Gemeenschap in casu Frankrijk, Italië, Griekenland en België. De vraagstelling van dit onderzoek kan als volgt worden samengevat:

- Welke kansen en bedreigingen zijn er voor de verschillende produktmarktcombinaties in Frankrijk, Italië, Griekenland en België?
- Wat zijn de sterke en zwakke punten van de Nederlandse schapensector in vergelijking met die van concurrerende aanbieders?
- Welke marketingstrategie is wenselijk ter versterking van de concurrentiepositie van de Nederlandse schapensector?

Het onderzoek is gebaseerd op beschikbare literatuur, rapporten en statistieken aangevuld met schriftelijke informatie van Nederlandse landbouwposten in Brussel, Parijs, Rome, Madrid, Athene en Londen. Voorts hebben de onderzoekers gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van het bedrijfsleven in Frankrijk, Italië, België en Nederland. De werkwijze, de resultaten en de aanbevelingen van het onderzoek zijn besproken met een begeleidingscommissie bestaande uit vertegenwoordigers van:

Produktschap voor Vee en Vlees:
drs. S.B.M. Jongerius (voorzitter),
drs. A.L. Mulder (secretaris),
ir. J.M. Bergsma.

Ministerie van Landbouw en Visserij:
drs. J.J. Ramekers.

Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees:
drs. G.J.A. de Wilde, later opgevolgd door
drs. J. Haverkort.

Centrale Organisatie voor de Vleesgroothandel:
G. Baas,
A.N. Booy,
J. Boert†,
ir. W.J.M. Klessens (aanvankelijk namens de 3 CLO's).

Nederlandse Bond van Handelaren in Vee:
J.W. Diepeveen,
mr. J.J.A.M. de Bont,
J.P. Visser.

Centrale Landbouw Organisaties:
C. Commandeur,
J. de Veer jr.
ir. F.L.H.M. van Dongen (ter vervanging van ir. W.J.M. Klessens).

De verantwoordelijkheid voor het onderzoek en de inhoud van de rapportering ligt uiteraard bij het Landbouw-Economisch Instituut. Het onderzoek is uitgevoerd door een team van LEI-onderzoekers bestaande uit:
drs. G.C. de Graaff (projectleider),
F. Godeschalk,
J. Niks,
ir. P.J.A. Spitters,
J.J. Verduyn,
ir. J.J. de Vlieger.

De resultaten van het onderzoek zijn neergelegd in een aantal landenstudies, die als Interne Nota 320 door het LEI is samengesteld t.w.:
DEEL 1 Produktie en verbruik van schapevlees in Italië Ir. P.J.A. Spitters
DEEL 2 Produktie en verbruik van schapevlees in Frankrijk J.J. Verduyn
DEEL 3 Produktie en verbruik van schapevlees in België J. Niks
DEEL 4 Produktie en verbruik van schapevlees in Griekenland F. Godeschalk

De opzet van de rapporten is zo veel mogelijk uniform. Verschillen in beschikbare informatie noodzaakten soms tot een gewijzigde opzet. Ieder van de genoemde rapporten bevat een beschrijving en analyse van het verbruik van schapevlees, de primaire produktie, de distributie van het produkt door de verschillende handelsschakels en de concurrentie van het binnenlandse en het buitenlandse aanbod. Op basis van deze informatie volgen voor de betreffende markt en de onderscheiden deelmarkten indicaties voor kansen en bedreigingen voor de Nederlandse schapesector.

Een samenvatting van de onderzoekresultaten alsmede conclusies en aanbevelingen voor bedrijfsleven en overheid zijn bijeengebracht in een afzonderlijk LEI-rapport dat in mei 1986 als Mededeling 344 is gepubliceerd onder de titel: Marktperspectieven van de Nederlandse schapensector in de komende jaren. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

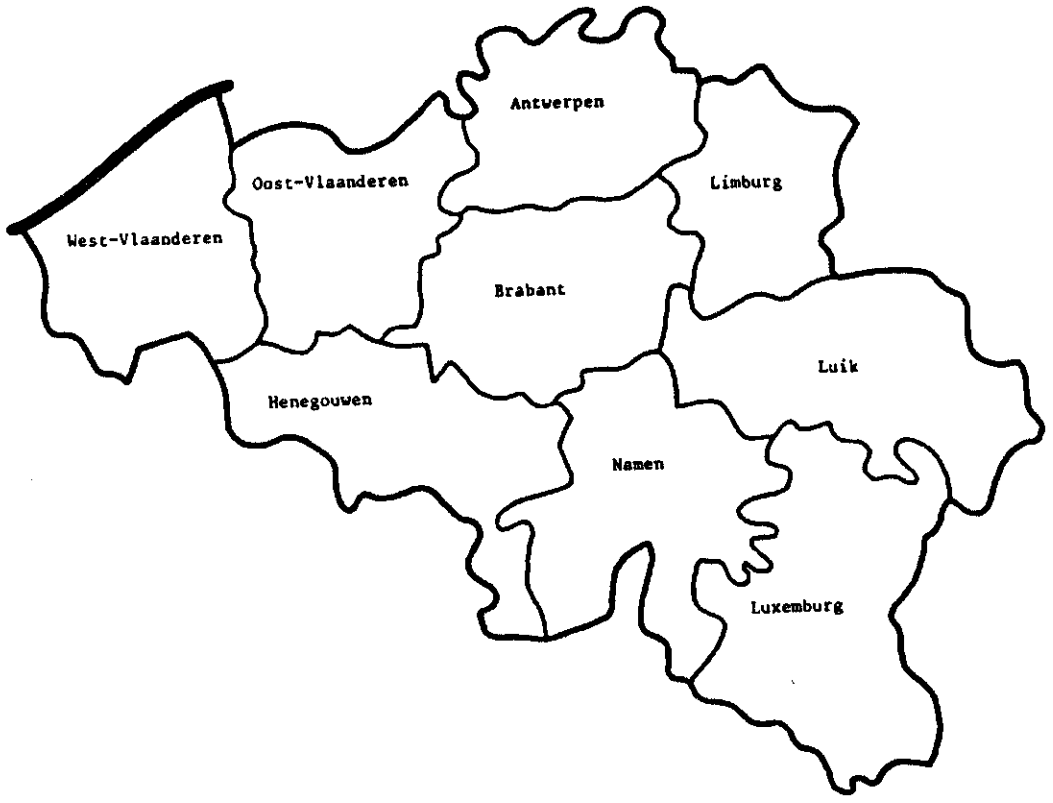
De directeur

J. de Veer

Den Haag, augustus 1986

België en zijn provincies

1. DE CONSUMENT

1.1 Het Belgisch marktpotentieel

1.1.1 De bevolking

België telde op 1 januari 1984 ruim 9,8 miljoen inwoners op een oppervlakte van 30.521 km2, hetgeen overeenkomt met gemiddeld 323 inwoners per km2.
Het land omvat drie taalgebieden:

- Vlaanderen, met de provincies Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg en met Vlaams Brabant (deel van de provincie Brabant);
- Wallonië met de provincies Henegouwen, Namen, Luik, Luxemburg en met Waals Brabant;
- het Duitstalig landsgedeelte, dat de kantons Eupen en Malmédy omvat, gelegen in de provincie Luik.

Vlaanderen heeft een gemiddelde dichtheid van 418 inwoners per km2, Wallonië telt gemiddeld 191 inwoners per km2 en het Brussels gewest 6.149 per km2.

Ongeveer 23% van de Belgische bevolking woont in Brabant, de meest centraal gelegen provincie. De provincies Limburg en de beide zuidelijke provincies, Namen en Luxemburg, hebben samen slechts 13,7% van de bevolking, de beide laatstgenoemden samen 6,4% (tabel 1.2).

In de vijf grote steden van België woont in totaal bijna 22% van de bevolking (tabel 1.1).

Tabel 1.1 De vijf belangrijkste steden van België

	Inwonersaantal op 1 januari 1984
Antwerpen	488.000
Gent	235.000
Charleroi	213.000
Luik	203.000
Groot-Brussel	982.000
Totaal	2.121.000

De bevolkingsgroei van 0,46 promiel per jaar komt uitsluitend voor rekening van het Vlaamse gewest (+2,17 promiel). Het Brusselse gewest, dat vooral sedert 1976 een negatief migratiesaldo kent, vertoont een bevolkingsafname van 4,04 promiel. De bevolking van het Waals gewest daalt met 1,12 promiel. Limburg is relatief gezien de snelst groeiende provincie naar bevolkingsaantal (6,32 promiel).

Het demografisch patroon van de vreemdelingen in België (ongeveer 9% van de totale bevolking) wordt vooral gekenmerkt door een hoog geboortecijfer (21,4 promiel) en een laag sterftecijfer (4,8 promiel). De bevolking van vreemde nationaliteit is voornamelijk geconcentreerd in Luik (12,5%) en in Brussel-hoofdstad (27,5%).

Ongeveer 36% van de bevolking is jonger dan 26 jaar en 13% is ouder dan 65, zodat de klasse "op middelbare leeftijd" ongeveer de helft van de

Tabel 1.2 Bevolking en aantal gezinnen per provincie en per gewest

Provincies en gewesten	Bevolking 1)			Gezinnen 2)					
	aantal inwoners		dicht-heid	totaal-aantal	waarvan per gezin:				aantal inwo-ners
	absoluut	in %	per km2		1 pers.	2 pers.	3 pers.	4 pers.	per 100 gezinn.
Antwerpen	1.578.869	15,9	548	537.385	93.385	169.839	114.598	87.014	303
Brabant	2.217.442	22,6	662	782.259	155.072	243.848	165.316	122.880	272
Henegouwen	1.285.936	13,2	342	445.359	65.924	150.401	102.497	68.733	289
Luik	992.061	10,1	258	355.604	56.778	122.717	76.480	54.693	279
Limburg	726.884	7,3	298	194.627	11.380	48.751	46.187	43.392	377
Luxemburg	223.813	2,3	50	69.683	10.164	20.176	14.289	12.400	320
Namen	410.251	4,1	111	130.761	21.091	39.955	27.206	21.886	310
Oost-Vlaanderen	1.331.193	13,5	444	443.344	64.557	140.669	98.682	75.773	311
West-Vlaanderen	1.086.574	11,0	345	345.956	42.274	109.892	77.634	62.682	322
Brussels gewest	982.434	10,10	6.149	408.746	110.646	130.694	75.350	52.467	239
Vlaams gewest	5.662.336	57,25	418	1.808.675	244.541	555.359	406.936	323.827	318
Waals gewest	3.208.253	32,65	191	1.087.557	165.438	360.195	240.603	173.159	291
w.v. Duits taalgeb.	66.191	0,66	76	19.023	1.791	5.639	4.409	3.389	391
Rijk	9.853.023	100,00	323	3.304.978	520.625	1.046.248	722.889	549.453	298

1) Berekend aantal op 1 januari 1984 rekening houdend met de volstelling van 1 maart 1981.
2) Op basis van het socio-economisch onderzoek van eind april 1977.
Bron: Nationaal Instituut voor de Statistiek.

bevolking uitmaakt. De leeftijdsklasse van 15 tot 35 jaar groeit het snelst wegens de geboortegolf van de jaren 1945-1964.

Volgens het socio-economisch onderzoek van eind april 1977 telt België 3,3 miljoen gezinnen met gemiddeld 2,98 personen per gezin. De Vlaamse gezinnen zijn relatief gezien groter (3,18 personen per gezin) dan de Waalse (2,91 personen per gezin).

De bevolkingsvooruitzichten voor de periode 1976-2000 laten een lichte groei van de totale bevolking zien van 0,06% per jaar.
De groei in het Vlaamse gewest (+0,20%) zal iets hoger zijn dan die in het Waalse gewest (+0,16%). In het Brusselse gewest daarentegen wordt een sterke daling van de bevolking verwacht (gemiddeld -1,15% per jaar).

Het aandeel van de jongeren (0 tot 14 jaar) zal over het algemeen gevoelig dalen tot 1990, maar van dan af opnieuw enigszins toenemen. Het aandeel van de bejaardengroep (65 jaar en ouder) ondergaat een lichte daling gedurende de jaren 1980 tot 1984; na deze periode blijft het voortdurend stijgen tot het jaar 2000.

1.1.2 Het inkomen en de werkgelegenheid

Het gemiddeld belastbaar inkomen per belastingaangifte bereikte in 1982 de omavang van 579.200 BF. In het Vlaamse landsdeel bedroeg dat gemiddeld belastbaar inkomen 577.300 BF per aangifte, in Wallonië 568.400 BF en in het Brusselse gewest 623.000 BF (tabel 1.3).

In 1983 waren er in België gemiddeld 504.962 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, dit is 12,1% van de totale actieve bevolking. De helft hiervan was jonger dan 30 jaar.

Tabel 1.3 Gemiddeld belastbaar netto-inkomen. Aanslagjaar 1983 - Inkomen van 1982

Provincies en gewesten	Gemiddeld belastbaar netto-inkomen (x 1000 BF)	
	Per inwoner	Per aangifte
Antwerpen	229,4	587,2
Brabant	246,4	634,6
Henegouwen	207,1	550,9
Luik	226,0	572,3
Limburg	200,0	556,7
Luxemburg	185,1	502,2
Namen	212,9	567,8
Oost-Vlaanderen	213,5	568,4
West-Vlaanderen	206,4	538,5
Brussels gewest	245,8	623,3
Vlaams gewest	219,6	577,3
Waals gewest	217,0	568,4
w.v. Duits taalgebied	198,3	518,6
Rijk	221,4	579,2

Bron: Nationaal Instituut voor de Statistiek

1) Het belastbaar inkomen slaat op het bedrag, waarop de belasting geheven wordt, na aftrek van de bedrijfslasten en van de door de wet bepaalde aftrekposten.

1.1.3 De bestedingsstructuur

De ontwikkeling van de consumptie wordt bepaald door drie componenten: de inkomenselasticiteit, de prijselasticiteit en een autonome component. De eerste twee parameters geven de consumptiewijziging aan als gevolg van respectievelijk een inkomens- en een prijsverandering. De autonome component weerspiegelt de structurele lange termijnontwikkeling van het consumptiepatroon zoals smaakwijzigingen en demografische evolutie. Vanaf 1970 kende de consumptie een structurele groei van 0,9% per jaar (onafhankelijk van de inkomens- en prijsontwikkeling) 1). Deze groei houdt voornamelijk verband met de technologische vooruitgang en de daaruit volgende kwalitatieve verbetering van het aanbod.

De consumptie bleef dus, ondanks de economische crisis, verder toenemen, zij het in een trager tempo. De gemiddelde jaarlijkse reële groei bedroeg 2,8% tussen 1974 en 1980, vergeleken met 4,3% tussen 1960 en 1974. Rond 1979-1980 deed zich een mentaliteitswijziging voor bij de consument als gevolg van een stilstand in de groei van het reëel beschikbaar inkomen: de trendmatige toename van het verbruikerskrediet viel stil, bouwplannen werden uitgesteld terwijl de gezinnen de voorkeur gaven aan voorzorgssparen. Pas vanaf 1982 werd voor de consument de pijnlijke toestand voelbaar en begon hij aan een herschikking van zijn uitgavenprioriteiten, zodat zijn consumptiepatroon werd gewijzigd.

Tabel 1.4 Bestedingen van de Belgische consument in 0/00 van het gezinsbudget

	1970	1975	1980	1982
Voeding	274	244	226	227
1. Voedingsaankopen	234	203	188	190
w.o. vlees	88	79	74	72
vis	8	8	11	11
groente en fruit	32	27	24	24
melk, kaas en eieren	25	22	23	23
brood en meel	31	26	22	22
2. Drankaankopen	19	23	25	18
3. Tabak	21	19	14	15
Kleding	83	84	80	83
Wonen en wooninrichting	281	285	286	284
Vervoer en verkeer	110	115	116	114
Persoonsgebonden consumptie	221	243	253	267
1. gezondheidszorg	70	90	96	102
2. lichamelijk verzorging e.d.	20	19	18	18
3. vrije tijd en ontspanning	47	55	68	74
4. uitgaven hotels, restaurants en café's	84	80	71	73
Overige	31	29	39	25
Totaal	1000	1000	1000	1000

Bron: Nationale rekeningen EDER, EUROSTAT

1) Bron: Kredietbank, Weekberichten, nr. 10, 1985.

De meest opvallende karakteristiek is ongetwijfeld de zeer sterke opgang van de persoonsgebonden consumptie, zoals lichaamsverzorging en gezondheid en, vrije tijd en ontspanning (tabel 1.4).

Voor voeding en dranken vertoont de consumptie een breekpunt in 1982. Het aandeel van voedingsuitgaven daalt bij stijgend beschikbaar inkomen (wet van Engel). De consument schakelt over op goedkopere vleessoorten en verbruikt minder vlees maar meer groenten en vis. Een volgende stap in de besparing is eenvoudigweg minder eten, hetgeen zeer goed mogelijk is aangezien ongeveer 10% van de voedingsuitgaven betrekking hebben op niet-levensnoodzakelijke produkten zoals gebakjes, koekjes en chocolade.

Café- en restaurantbezoek vertonen een verschillende ontwikkeling. De daling van het cafébezoek is van structurele aard als gevolg van de concurrentie van andere ontspanningsvormen, waaronder ook het restaurantbezoek dat vooral tussen 1978 en 1982 een sterke opgang kende.

1.2 Het verbruik van schapevlees

De consumptie van schape- en geitevlees bedroeg in 1983 volgens de BLEU-voorzieningsbalansen 1,55 kg (op basis van karkasgewicht) per inwoner. Hierin zit begrepen de thuis- en buitenhuisconsumptie. Schapevlees heeft in België een gering aandeel (2%) in de vleesconsumptie. Relatief is het rundvleesaandeel sterk afgenomen en het varkensvleesaandeel gegroeid.

Tabel 1.5 Totale Belgische vleesconsumptie naar vleessoort
(x 1000 ton karkasgewicht)

	1975	1980	1983
Totaal vleesconsumptie	853	917	931
w.v.	%	%	%
- rundvlees	33	28	24
- kalfsvlees	3	3	3
- varkensvlees	44	46	49
- paardevlees	4	4	3
- schapevlees/geitevlees	2	2	2
- kippevlees	12	13	14
- overige	3	4	5

Bron: BLEU-voorzieningsbalansen/Belgische LEI-Statistiek.

In tabel 1.6 is de groei weergegeven van de consumptie naar vleessoort. Hoewel schapevlees slechts een gering aandeel in het vleesconsumptiepakket heeft, is de groei over een langere periode hoog en te vergelijken met pluimveevlees. De groei van kalfsvlees, varkensvlees en pluimveevlees ging ten koste van paardevlees (-24%) en rundvlees (-7%).

Tabel 1.6 Jaarlijks hoofdelijk verbruik aan verschillende vleessoorten
(in kg karkasgewicht)

	1970	1975	1980	1983	% groei 1983 t.o.v. 1970
- rundvlees	24,0	27,4	24,9	22,3	-7
- kalfsvlees	2,6	2,6	3,1	3,1	+19
- varkensvlees	33,6	36,7	41,2	44,3	+32
- paardevlees	3,7	3,5	3,6	2,8	-24
- schapevlees/geitevlees	1,0	1,3	2,1	1,6	+60
- kippevlees	8,5	10,1	11,3	12,9	+52

Bron: BLEU-voorzieningsbalansen/Belgische LEI-statistiek.

Tabel 1.9 Het gemiddeld verbruik per persoon van schapevlees 1) naar regio en urbanisatiegraad (in gram/~~persoon~~/week)

	1975				1980				1984			
	hoeveelheid			% ko-	hoeveelheid			% ko-	hoeveelheid			% ko-
	totaal	aangekocht	zelfbevoorrad.	pers-gezinnen	totaal	aangekocht	zelfbevoorrad.	pers-gezinnen	totaal	aangekocht	zelfbevoorrad.	pers-gezinnen
België	1046	917	129	24	1325	1145	180	27	1084	967	117	25
w.v.:												
- Brussel	1977	1977	0	51	1995	1995	0	45	1940	1935	5	41
- Vlaanderen	580	524	56	13	718	645	73	17	591	460	131	14
- Wallonië	1495	1200	295	29	2061	1642	419	34	1559	1420	139	31
w.v.:												
- Landelijke gemeenten	645	547	98	11	1356	867	489	16	714	387	327	12
- Verstedelijkte gem.	1008	897	111	19	112	1017	104	23	858	812	46	20
- Regionale steden	891	621	270	20	1374	989	385	26	1359	1085	265	25
- Grote agglomeraties	1437	1365	72	37	1568	1568	0	36	1417	1410	7	35

1) exclusief buitenshuisverbruik en vreemdelingen
Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel.

De groei van de consumptie van schapevlees gedurende de periode 1970-1980 kent volgens Viaene verschillende oorzaken:
- toename van de koopkracht;
- relatief interessante prijs t.o.v. rundvlees;
- kwaliteitsverbetering van het aangeboden produkt;
- stijgend aantal vreemdelingen in België die bij voorkeur schapevlees gebruiken

De afname in het verbruik van schapevlees gedurende de laatste jaren is te wijten aan:
- afname van de koopkracht die zich uit in een afname in het vleesverbruik in het algemeen;
- een verschuiving naar minder dure substitutieprodukten.

Tabel 1.7 De prijzen (BF) van de verschillende vleessoorten per kilogram gekocht vers produkt (niet voorverpakt)

	1975	1980	1984	% groei 1984 t.o.v. 1975
Rundvlees 1)	260	360	438	+86
Kalfsvlees 1)	285	376	448	+57
Varkensvlees 1)	156	187	230	+47
Schaapkotelet	196	304	401	+105
Kipfilet	91	151	206	+126

1) Gebraad
Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel

De gegevens van het Belgisch LEI-verbruikerspanel zijn afkomstig van 3000 willekeurig gekozen gezinnen welke op kiezerlijsten voorkomen. Dit heeft tot gevolg dat in de steekproef geen vreemdelingen zijn opgenomen, waardoor zij licht afwijkt van de populatie. Voor schapevlees geldt dan ook dat de consumptie hiervan door buitenlandse arbeiders (Turken, Marokkanen, Algerijnen) woonachtig in België niet in het panel is opgenomen. Ook de buitenshuis consumptie wordt niet in de panelgegevens weergegeven.

Schapevlees steeg sneller in prijs dan andere vleessoorten (zie tabel 1.7). In de periode 1975-1984 steeg schapevlees (kotelet) met meer dan 100%, daarentegen nam de prijs van varkensvlees slechts met 47% toe. Een voorspelling van het toekomstige prijsverloop is moeilijk te maken, omdat deze door een groot aantal factoren wordt bepaald. Zo kan de beperking van de melkproduktie door quotering leiden tot meer schapenhouderij op melkveebedrijven. Dit kan leiden tot een hoger schapevleesaanbod dat dan met andere vleessoorten moet concurreren. Het is niet te verwachten dat de totale vleesconsumptie nog veel verder zal stijgen. Voor de ontwikkeling van de vraag naar vlees zullen de factor kwaliteit en mogelijk nieuwe consumptiegewoonten een belangrijke rol spelen.

Tabel 1.8 De prijzen (BF) van schaapskoteletten per kilogram gekocht vers produkt naar regio

	1975	1980	1984
België	196	304	401
w.v.: - Brussel	221	331	448
- Vlaanderen	163	284	351
- Wallonië	205	310	424

Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel

Tabel 1.8 geeft aanzienlijke prijsverschillen weer van schaapskoteletten in de verschillende regio's. Het hoogst is de prijs in Brussel en het laagst de prijs in Vlaanderen. In hoeverre kwaliteit een rol speelt is niet na te gaan.

1.3 Regionale verbruiksgegevens schapevlees

Het gezinsverbruik in grammen/persoon is verschillend voor de drie gewesten. Het verbruik in Vlaanderen is met bijna 600 gram het geringst, ruim het dubbele daarvan is het verbruik in Wallonië en het drievoudige in Brussel. In Vlaanderen en Wallonië is in 1984 ca. 135 gram/persoon afkomstig uit zelfbevoorrading. De zelfbevoorrading is in Wallonië de afgelopen jaren sterk fluctuerend. Zie tabel 1.9.

Naarmate de verstedelijkingsgraad van de woonzones toeneemt stijgen de aangekochte hoeveelheden en het aandeel kopersgezinnen, terwijl de zelfvoorzieningsgraad afneemt.

1.4 Consumptiepatroon schapevlees

De consumptie van schapevlees is hoog in die gezinnen waarvan het gezinshoofd een vrij beroep heeft of bediende is in de openbare of particuliere sector. Weinig schapevlees wordt gegeten in arbeiders- en landbouwersgezinnen. Sinds 1975 is de consumptie in landbouwersgezinnen verdrievoudigd en die van de vrije beroepen met de helft teruggelopen. De niet-actieven kopen relatief veel schapevlees; het gaat hier om kleinere gezinnen waar de aangekochte hoeveelheid per persoon vrij hoog ligt.

Tabel 1.10 Aangekochte hoeveelheid schapevlees (gram/persoon) naar sociale toestand van het gezinshoofd

	1975	1980	1984
Totaal w.v.:	917	1145	967
. subtotaal actieven w.v.:	893	1070	871
- arbeider	652	729	545
- bedienden	1109	1302	1015
- zelfstandigen w.v.	750	939	864
- vrij beroep	2782	1439	1482
- landbouwers	112	130	304
- andere beroepen	492	1355	926
. subtotaal niet-actieven (gepensioneerden, werkelozen, studenten, etc.)	1065	1425	1257

Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel.

Het beroep van de huisvrouw speelt eveneens een rol bij de aan te kopen hoeveelheden schapevlees. Huisvrouwen met een baan als bediende of werkzaam als zelfstandige kopen gemiddeld meer schapevlees. Ook oudere huisvrouwen kopen gemiddeld (per persoon) meer schapevlees in op jaarbasis. De hoeveelheden (grammen/persoon) in gezinnen zonder kinderen liggen gemiddeld 2x zo hoog als in gezinnen met kinderen. Naarmate de gezinnen groter zijn neemt de aangekochte hoeveelheid schapevlees per persoon af en de zelfbevoorrading toe.

De gezinsinkomens spelen een belangrijke rol bij de aangekochte hoeveelheden, de uitgaven en de gemiddelde uitgaven per kg produkt. Deze zijn

Tabel 1.11 Aangekochte hoeveelheid schapevlees (gram/persoon) naar leeftijd en beroep van de huisvrouw

	1975	1980	1984
Totaal	917	1145	967
w.v. naar leeftijd			
- tot 36 jaar	533	814	586
- 36 - 50 jaar	929	1184	792
- 51 - 65 jaar	1251	1231	1329
- 65 jaar en ouder	1241	1406	1373
w.v. naar beroep			
- arbeidster	735	1249	722
- bediende	1275	1359	1084
- zelfstandige	858	1742	1220
- zonder beroep (huisvrouw)	859	1060	935

Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel.

het hoogst voor de hoogste inkomensklasse. Schapevlees kan beschouwd worden als een luxe produkt, het is een substituut voor goede kwaliteit kalfs- en rundvlees. De aangekochte hoeveelheid is vrij belangrijk in de lage inkomensklasse. Ook bij buitenlandse arbeiders, die buiten het Belgisch LEI-verbruikerspanel vallen, liggen de aangekochte hoeveelheden waarschijnlijk hoger.

Schapevlees wordt relatief veel gegeten in het eerste en laatste kwartaal van het jaar. Uit tabel 1.12 komt naar voren dat de aankopen van schapevlees steeds meer plaatsvinden op de dagen voor het weekend. Dit duidt erop dat schapevlees in toenemende mate gezien wordt als een "weekend lekkernij". Ook het percentage kopersgezinnen neemt in de betreffende jaargetijden en op de genoemde weekdagen toe.

Tabel 1.12 Gemiddeld aangekochte hoeveelheid schapevlees (gram/persoon) per kwartaal en per dag van de week

	1975	1980	1984
Totaal	917	1144	967
w.v.			
- 1e kwartaal	241	283	225
- 2e kwartaal	128	238	190
- 3e kwartaal	194	189	182
- 4e kwartaal	298	371	263
Gemidd. aankoop per weekdag p.p.			
- maandag	16	13	11
- dinsdag	16	12	12
- woensdag	10	13	11
- donderdag	15	10	14
- vrijdag	18	26	21
- zaterdag	19	24	29
- zondag	5	2	2

Bron: Belgisch LEI-verbruikerspanel.

Tabel 1.13 Gemiddeld aantal buitenshuis genuttigde maaltijden en gemiddelde bestedingen (in BF) per hoofd van de bevolking in 1983

Instellingen	Ontbijt		Middagmaal, volledig		Middagm., andere		Vier-uurtje		Avondmaal, volledig		Avondm., andere		Totaal	
	aantal	bestede	aantal	bestede	aantal	bestede	aantal	bestede	aantal	bestede	aantal	bestede	aantal	bestede
Hotels, restaurants, motels	0,06	11	3,95	1523	0,07	5	0,05	2	1,13	655	0,19	67	5,30	2262
Snack-bar	0,04	1	0,63	117	0,57	55	0,10	8	0,20	35	0,20	24	1,59	239
Schoolrestaurants	0,06	1	5,76	457	0,46	18	0,05	1	0,09	10	0,07	3	6,34	489
Bedrijfsrestaurants	0,10	2	6,18	451	0,31	18	0,05	1	0,15	9	0,11	5	6,75	486
Andere	0,05	1	1,00	135	0,09	7	0,09	2	0,23	62	0,16	23	1,48	231
Totaal	0,19	15	17,39	2683	1,39	104	0,21	13	1,69	771	0,60	122	21,33	3707

Bron: Belgisch LEI

1.5 Horeca en grootverbruikersmarkt

Zoals paragraaf 3.4 aangeeft neemt de consumptie van schapevlees buitenshuis een belangrijke plaats in. In 1984 was dat ongeveer een kwart van de totale schapevleesconsumptie in België. Specifieke informatie over het verbruik van schapevlees buitenshuis is niet bekend. Deze paragraaf zal zich beperken tot algemene informatie over de horeca- en de grootverbruikersmarkt.

Tabel 1.14 Raming van het aantal buitenshuis verstrekte maaltijden

	Miljoen per jaar	%
Sociale sector	181	22
- ziekenhuizen	65	8
- rustoorden	84	10
- medisch-pedagogische instellingen	32	4
Onderwijs	181	22
- scholen	175	21
. officiële	63	8
. vrije	112	13
- universiteiten	6	1
Bedrijven	127	16
Administratie	42	6
- ministeries	22	3
- leger	13	2
- strafinrichtingen	7	1
Totaal collectiviteiten	531	66
Horeca	276	34
Totaal	807	100

De buitenshuisconsumptie stijgt over het algemeen met de graad van verstedelijking. In grote agglomeraties wordt ruim tweemaal zoveel hieraan uitgegeven dan het bestedingsbedrag van inwoners uit landelijke gemeenten. Opvallend is dat de beoefenaars van vrije beroepen tweemaal meer uithuizig-besteden dan de gemiddelde Belg. Het verband tussen gezinsinkomen en buitenshuisconsumptie is niet altijd rechtevenredig. Kleine gezinnen besteden relatief meer aan buitenshuisconsumptie dan grotere gezinnen.

Het gemiddeld aantal buitenshuis genuttigde maaltijden bedraagt volgens het Belgisch LEI-verbruikerspanel 21 per persoon, waarvan 17 volledige middagmaaltijden. De gemiddelde Belg neemt anderzijds 1,7 volledige avondmaaltijden per jaar buitenshuis. Per hoofd van de bevolking werd een bedrag hieraan uitgegeven van 3700 BF.

In tabel 1.13 wordt een overzicht gegeven van het aantal buitenshuismaaltijden met de gemiddelde besteding per persoon. De belangrijkste restauratiegelegenheden, wat het aantal maaltijden betreft zijn de school en het werk. Samen maken zij twee derdedeel uit van het totaal aantal maaltijden buitenshuis (zie tabel 1.14). Op bladzijde 19 wordt samenvattend weergegeven de buitenshuisconsumptie in België t.a.v. marktomvang, markttendensen, marktsegmenten, distributie en inkoop.

Samenvattend overzicht van de buitenshuisconsumptie

I.	Marktomvang	
	- Totaal	2.200.000 maaltijden per dag
	. Collectiviteiten	1.500.000 maaltijden per dag
	. Horeca	700.000 maaltijden per dag
II.	Markttendensen	
	- Algemeen	Minder crisisgevoelig dan andere sectoren doch enigszins vertraagde groei
	. Cafésector	Daling
	. Fast-food	Groei, mits diversificatie en innovatie
	. Grootverbruik	Aarzelende ontwikkeling Groeiend belang van cateringbedrijven en toenemende concentratie Mislukking van centrale keukensysteem
	. Andere	Snelle opkomst van thema-restaurants
III.	Marktsegmenten	
	- Grootverbruikers	
	. Onderwijs	2,2 mln. leerlingen en studenten (potentieel)
	. Bedrijven	2,9 mln. werknemers (potentieel)
	. Sociale sector	198.000 bedden (totaal aantal)
	. Centrale admin.	92.000 ambtenaren (potentieel)
	. Andere	
	- leger	12,7 mln. maaltijden per jaar
	- gevangenissen	7,3 mln. maaltijden per jaar
	- Cateringbedrijven	
	. Belangrijkste	Eurest
	. Andere	Ara, Sodexho, Restaura, Belgorest, Restobel
	- Horeca	
	. Hotels	2.000 (aantal bedrijven)
	. Café's	37.000 " "
	. Restaurants	15.000 " "
	- belangrijkste	GB-keten (incl. Motorrest)
	- fast-food	GB-Quick, Pizzaland, Mc Donald, Croissanterie
	- gastronomische	honderdtal sterrestaurants
IV.	Distributie en inkoop	Afwezigheid van inkoopcombinaties Specifieke inkoopeisen Gedecentraliseerde leveringen Toenemend belang van gespecialiseerde groothandelaars
V.	Belangrijkste informatiebronnen	Associatie van Leveranciers voor Collectiviteiten (ASFORCOL) Beroepsvereniging der Bedrijven voor Sociale Restauratie (B.B.S.R.) Nationaal Instituut voor de Statistiek (N.I.S.) Landbouw-Economisch Instituut (LEI)

Bron: De Belgische horeca- en grootverbruikersmarkt.
Nederlandse Kamer van Koophandel voor België en Luxemburg, april 1985.

2.1 De produktiestructuur

De schapenhouderij is binnen de agrarische produktie van ondergeschikte betekenis. Het houden van schapen is vrijwel geheel een nevenactiviteit op een aantal landbouwbedrijven.

Tabel 2.1 Aantal schapen naar soort (x 1000)

	1975	1980	1982	1984
Totaal	118	113	112	150
w.v. naar soort:				
- mannelijk tot 1 jaar	]51	]37	]37	28
- vrouwelijk tot 1 jaar				40
- mannelijk 1 jaar e.o.	6	11	10	5
- vrouwelijk 1 jaar e.o.	61	65	65	77

Bron: Belgische LEI-statistieken, meitellingsgegevens.

Het aantal schapen in België is gedurende de periode 1970 tot 1982 vrijwel gelijk gebleven; vanaf 1982 nam de stapel fors toe tot een niveau in 1984 van 150.000 schapen. Het werkelijke aantal schapen ligt aanzienlijk hoger dan het aantal op 15 mei "getelde schapen". In werkelijkheid zijn er schapenhouders die hun schapen niet of onvoldoende opgeven. Tevens hoeven schapenhouders geen aangifte te doen als zij minder dan 3 schapen voor de verkoop produceren. De meitellingcijfers geven niettemin een beeld van de ontwikkeling.

De schapenhouderij komt in 1984 voor op 9% van de landbouwbedrijven met een gemiddelde bezetting van 16,5 schapen per bedrijf. Sinds 1980 is het gemiddeld aantal schapen per bedrijf met iets minder dan 4 toegenomen.

Tabel 2.2 Schapen en schapenbedrijven naar provinciale verdeling

	1975		1980		1982		1984	
	bedrijven	schapen[1]	bedrijven	schapen[1]	bedrijven	schapen[1]	bedrijven	schapen[1]
Totaal	.	120	8831	113	8537	113	9103	150
w.v. naar aantal per provincie	%	%	%	%	%	%	%	%
- Antwerpen		9	8	13	8	12	8	10
- Brabant		13	15	12	15	12	14	13
- West-Vlaanderen		17	21	26	22	27	22	25
- Oost-Vlaanderen		15	17	13	16	12	15	12
- Henegouwen		18	13	12	13	12	14	12
- Luik		8	7	7	7	8	7	8
- Limburg		6	5	5	5	5	5	5
- Luxemburg		6	6	6	6	6	7	7
- Namen		8	8	7	7	8	8	8

1) x1000.
Bron: Landbouwstatistiek. N.I.S. België (Meitelling).

Het totaal aantal schapenhouders (meitelling) in België bedraagt 9103. Sinds 1980 nam het aantal bedrijven met schapen iets toe (+272). Meer dan 20% van hen woont in West-Vlaanderen, in Oost-Vlaanderen 15%, in Brabant 14% en Henegouwen 14% (zie tabel 2.2).

Tabel 2.3 De verdeling van bedrijven met schapen en aantal schapen naar grootte van schapenhouderij

	1979	
	bedrijven	schapen
Totaal	9.172	120.000
w.v. naar aantal schapen per bedrijf	%	%
- 1 - 9	67	22
- 10 - 29	25	31
- 30 - 69	6	17
- 70 - 199	2	13
- 200 en meer	.	18

Slechts de helft van de schapenhouders is van hoofdberoep landbouwer; deze houden ruim de helft van de schapen. Twee derde van de hoofdberoepers hebben minder dan 20 hectare cultuurgrond in gebruik.

Uit tabel 2.3 blijkt dat twee derdedeel van de bedrijven minder dan 10 schapen houdt, het gaat hierbij om ruim een vijfde van de schapenstapel. Een kwart van de bedrijven heeft tussen de 18 en 29 schapen en ruim 30% van de schapenstapel. Ongeveer 8% van de bedrijven heeft iets minder dan de helft van de schapen onder zich. Gemiddeld houden deze bedrijven 220 schapen.

2.2 Produktievormen

In België worden drie soorten van schapenhouderij onderscheiden (Vangelder, 1980):

a. Schapenhouderij als hobby.
Het aantal schapen is meestal gering, 2 à 3 ooien omdat weinig grond beschikbaar is. Omdat grond voor deze hobbyisten een probleem is moet veelal wintervoer worden aangekocht. Bij deze produktievorm is rentabiliteit een bijzaak. Een mooi schaap gaat boven het rendabele dier. Men verwacht in de hobbysfeer een kleine uitbreiding.

b. Schapenhouderij als nevenactiviteit op een agrarisch bedrijf.
Het aantal fokdieren ligt tussen 10 à 30 ooien op deze bedrijven is meer voer beschikbaar en men besteedt meer aandacht aan de opbrengst en de rentabiliteit. Het is in België de meest voorkomende bedrijfsvorm.

c. Schapenhouderij als hoofdactiviteit op een agrarisch bedrijf.
Op deze bedrijven kan onderscheid gemaakt worden tussen gespecialiseerde bedrijven en herders. Op gespecialiseerde bedrijven worden 200 en meer ooien gehouden in rotatie op permanente weiden. Veelal legt men zich toe op Suffolk (of kruisingen ervan), voor de produktie van paaslammeren. Herders hebben geen permanent terrein in exploitatie maar trekken rond met de kudde langs wegen, dijken en bermen. Door de intensiteit van het verkeer en de intensieve landbouw in het aantal herders in België afgenomen tot een tiental.

Naar gelang de produktiewijze kunnen drie produkttypen onderscheiden worden:

- lammeren van 30 tot 40 kg levend gewicht met een leeftijd van 3 tot 4 maanden. De vroege geboorte bij Suffolk en Hampshire in december en een snelle groei maken de produktie van vroegrijpe paaslammeren van extra kwaliteit mogelijk.
  Schapen van het Texelse ras werpen meestal in januari-maart en de lammeren worden meestal verkocht in de loop van het jaar, na vetmesting op de weide;
- jonge ooien van 9 tot 10 maanden met een gewicht van ongeveer 60 kg; ze leveren schapevlees van goede kwaliteit;
- volwassen ooien. Vanaf het tweede jaar zijn schapen volwassen, wegen ongeveer 80 tot 90 kg en worden meestal verkocht als mindere kwaliteit schapen. De vleeskwaliteit is beduidend minder als bij jonge lammeren en ooien.

2.3 Schaperassen, raseigenschappen en stamboek

Het doel van de schapenfokkerij (Vangelder, 1980) is de produktie van lamsvlees. Om dit te bereiken zijn er door de Veeteeltdienst van het Ministerie van Landbouw 3 rassen officieel erkend, die geschikt zijn voor de vleesproduktie. Dit zijn de Texelaar, de Suffolk en de Hampshire. Het ministerie heeft op provinciaal niveau Verenigingen van Vleesschapenfokkers opgericht.

Texelaar

Het Texelras komt uit Nederland en is ontstaan uit jarenlange selectie op bepaalde eigenschappen. Het is een goed ontwikkeld dier, breed en diep, met sterke bovenbouw en rijk gespierde achterhand. De volwassen rammen bereiken een gewicht van 110 tot 120 kg en de ooien van 80 tot 90 kg. De slachtkwaliteit is uitstekend en het karkas heeft een zeer gunstige vlees-vet verhouding. Het slachtrendement bedraagt 50 tot 55%.

Uit een vruchtbaarheidsonderzoek (1980) van ooien met een leeftijd van twee jaar en ouder kwam naar voren:

- drachtigheidspercentage 97
- worpgrootte per drachtige ooi 1,72
- levend geboren lammeren per ooi 1,54
- gespeende lammeren per ooi 1,48

Een nadeel van de Texelaar is dat dit ras in meerdere gevallen geboortehulp nodig heeft. De lammeren worden geboren in maart en op goede weiden bereiken ze in het najaar een gewicht van 50 tot 65 kg.

Het ras past uitstekend op landbouwbedrijven waarbij het bij hoge bezetting per hectare, naast of achter rundvee geweid kan worden.

Suffolk

Dit ras is afkomstig uit Engeland. Het schaap is schuw, snel en heeft een rusteloos karakter. Het is diep en breed gebouwd, heeft een uitstekende vleeskwaliteit en sterk beenwerk. De snelle groei en de vroegrijpheid zijn de belangrijkste nut-eigenschappen. De lammeren worden geboren in december-januari. Het geboorteproces loopt vlotter dan bij de Texelaar. Andere eigenschappen zijn:

- worpgrootte per ooi 1,6
- gespeende lammeren per ooi 1,4

De lammeren worden op stal geboren en ad libitum bijgevoederd met krachtvoer. Op 3,5 maand zijn ze slachtrijp op een gewicht van 35 tot 40 kg. Het ras gedijt goed op schrale weiden en bezit een goed aanpassingsvermogen. Het Suffolk-ras is een ras bij uitstek geschikt voor de produktie van paaslammeren.

Tabel 2.4 Toestand van de vleesschapenkwekerij in 1979

Provinciën	Aantal leden	In de stamboeken ingeschreven dieren								Gemerkte lammeren			
		Rammen				Ooien				Texel	Suf-folk	Hamp-shire	totaal
		Texel	Suf-folk	Hamp-shire	totaal	Texel	Suf-folk	Hamp-shire	totaal				
West-Vlaanderen	404	143	28	-	171	698	106	-	804	1.934	312	2	2.248
Oost-Vlaanderen	320	71	20	4	95	380	134	26	540	1.412	313	54	1.779
Antwerpen	321	83	26	5	114	418	157	14	589	1.070	350	34	1.409
Limburg	283	53	25	8	86	355	108	26	489	1.156	335	83	1.574
Brabant	274	66	17	9	92	316	96	37	449	1.136	290	162	1.588
Henegouwen	295	38	25	10	73	270	137	36	443	842	415	171	1.428
Namen	249	49	14	13	76	352	92	39	483	1.038	255	117	1.410
Luik	236	41	15	10	66	267	97	46	410	652	324	178	1.154
Luxemburg	175	32	13	6	51	155	28	26	209	424	105	70	599
Het Rijk	2.557	576	183	65	824	3.211	955	250	4.416	9.664	2.654	871	13.189

Bron: De schapenfokkerij in België, Agricontact No. 111/december 1980

Hampshire

Het Hampshire schaap komt eveneens uit Engeland. Het is een kleiner schaap dan Texelaar en Suffolk maar weegt niet minder. Dit ras munt uit door zijn snelle groei en vroegrijpheid en is daardoor eveneens geschikt voor paaslammeren. Andere eigenschappen zijn:
- worpgrootte per ooi 1,5
- gespeende lammeren per ooi 1,4

De lammeren zijn slachtrijp op 20 tot 25 kg. Bij hogere gewichten worden ze te vet. Het Hampshire schaap is een sober dier dat goed gedijt op minderwaardige weilanden.

Organisatie stamboek

Om de selectie en de verbetering van de 3 erkende schaperassen in georganiseerd verband te kunnen doorvoeren, werd door het Ministerie van Landbouw in iedere provincie een Vereniging van Vleesschapenfokkers opgericht. De voornaamste taak van deze verenigingen bestaat er in via stamboekwerking, keuringen en prijskampen de economische eigenschappen van schapen te verbeteren. De 9 Provinciale Verenigingen worden overkoepeld door het Nationaal Verband.

Tabel 2.4 geeft de spreiding (1979) weer over de verschillende provincies van de stamboekstapel in België. Het betreft enkel de schapen die ieder jaar op een leeftijd van 1,5 jaar in het stamboek worden opgenomen. De Texelaar is het meest verbreide ras in België.

In de Belgisch schapenfokkerij is door selectie bij prijskampen te veel nadruk gelegd op het exterieur en te weinig op vleesaanzet. Een 10-jarige gewichtscontrole op een provinciale prijskamp (zie tabel 2.5) geeft aan dat het gewicht van de rammen sterk aan het teruglopen is. Ten opzichte van het gemiddeld gewicht in 1983 wogen:
- 1,5 jarige Texelrammen in 1974 20% meer
- 2,5 jarige " " " 16% meer
- 3,5 jarige " " " 12% meer

De neergaande lijn moet volgens Vangelder (Rijks Veeteeltconsulent) zo snel mogelijk worden omgebogen. De Belgische Texelaar is te klein en te kort geworden. Er moet gestreefd worden naar fokdieren met een hoger volwassen gewicht en van een groter formaat; wenselijk is het meer vruchtbare type met goede melkgift en weinig geboorteproblemen. De selectie moet erop gericht zijn de economische eigenschappen te verbeteren.

Schapenstamboek waarheen?

De onderzoeker Calus vindt dat het hoofddoel van schapenfokkerij is: rentabiliteit. De onderzoeker wil dat er een band wordt gelegd tussen schapenhouderij als bedrijfstak en de huidige stamboekwerking en de prijskampen. Prijskampen worden uitsluitend op uiterlijke kenmerken gebaseerd. Calus formuleert wat suggesties ter verbetering van de rentabiliteit:
- ooien in het jaar van geboorte te laten dekken.
  Het is in stamboekkringen de gewoonte terwille van het uitgroeien van de dieren de lammeren het eerste levensjaar niet bij de ram te doen.
  Als minimale vruchtbaarheidsnorm zou kunnen gelden:
  - ooi 2 jaar oud minimaal 2 levende lammeren
  - ooi 3 jaar oud minimaal totale produktie van 4 levende lammeren;
- stimuleren van vruchtbaarheid; ooien en rammen als eenling geboren niet tot de keuring toe te laten.
  Dieren afkomstig van drielingen te bevoordelen voor zover hun conformatie dit toelaat. Hij merkt op dat de erfelijkheid van de vruchtbaarheid niet zo hoog is, maar door bepaalde maatregelen zou men wat aan erfelijke aanleg tegenwoordig is, moeten accentueren;

- geboortemoeilijkheden, vooral bij het Texels ras.
  Ooien die via een keizersnede verlost dienen te worden resoluut uit elke prijskamp en stamboek weren. Dit zou evenzo moeten gelden voor de lammeren die met keizersnede geboren worden. Bij Texelaar moet selectie naar brede kop worden stopgezet;

- de groeisnelheid.
  Zolang de lammeren zuigen is vooral de melkproduktie van de moeder en de worpgrootte bepalend voor de groeisnelheid van de lammeren. Regelmatig wegen door de fokker is van groot belang voor de selectie op fokmateriaal. De voedingsomstandigheden beïnvloeden de groeisnelheid te veel. Alleen een opfok onder gelijke omstandigheden zoals in een selectiecentrum (Duitsland, Frankrijk en in Nederland bij varkens) kan een antwoord geven. Verhoogde groeisnelheid is zeker economisch interessant voor de lammerenproduktie;
- langlevendheid van ooien en rammen is een belangrijk rentabiliteits gegeven.
  Het stamboek kan iets ondernemen om dit gegeven wat meer te accentueren.

Tabel 2.5 Evolutie van het gemiddeld gewicht van de texel-rammen op de provinciale prijskamp van West-Vlaanderen

Jaar	Rammen 1,5 jaar		Rammen 2,5 jaar		Rammen 3 jaar en ouder	
	aantal	gewicht	aantal	gewicht	aantal	gewicht
1974	21	103	11	116	-	-
1975	29	93	16	117	8	121
1976	32	98	21	113	9	115
1977	40	95	20	118	15	116
1978	47	92	22	108	9	115
1979	66	86	29	102	16	114
1980	70	86	26	103	16	111
1981	48	91	28	102	15	108
1982	40	84	19	104	16	104
1983	46	86	22	100	11	108

Bron: Gewichtsevaluatie van de fokschapen tijdens de laatste jaren, De Belgische Veefokkerij, na 4 april 1984

Om de schapenfokkerij te stimuleren moeten de stamboeken maatregelen nemen om belangrijke rentabiliteitscriteria meer gewicht te geven.

Volgens "De modelmatige rentabiliteitbenadering van de Belgische schapenhouderij" van A. Calus 1983 II zijn de foktechnische resultaten als volgt van invloed op de rentabiliteit (arbeidsinkomen per ooi):

- 1% meer of minder jaarlingooien	21,40 F
- 1% drachtigheidswijziging in de kudde	39,86 F
- 0,1 lamworpgroottewijziging voor kudde	266,00 F
- 1% lamsterfte meer of minder in kudde	52,00 F
- 1% uitval volwassen dieren	23,00 F
- 10 gram groei rond referentietoestand	36,50 F

Conclusie: de worpgrootte is de belangrijkste factor die bij voorrang dient te worden aangepakt wil men de rentabiliteit verbeteren. Voor kruisingsonderzoek in België zie bijlage 1.

2.4 De bedrijfsuitkomsten

Daar er niet voldoende boekhoudkundige gegevens beschikbaar zijn heeft het Belgische LEI exploitatiemodellen opgesteld op basis van kenmerken van het Texel- en Suffolkras. De modellen hebben betrekking op het boekjaar 1982-1983 en werden berekend aan de hand van informatie ingewonnen bij schapenhouders en een aantal boekhoudingen van het LEI-net (zeer klein aantal). Bij de modellen is geen rekening gehouden met BTW en ooipremie en ze hebben betrekking op schapevleesproduktie in Zuid-België.

Uit de modellen resulteert dat de rentabiliteit per ooi van de weidelammerenproduktie groter is dan die van de stallammerenproduktie (Suffolk). Per produktieve ooi ligt de bruto-produktie van de Texelaar hoger en eveneens het arbeidsinkomen.

Tabel 2.6 De arbeidsopbrengst per ooi van Texelaar en Suffolkschaap

	Texelaar	Suffolk
Bruto-produktie per ooi		
- vleeslammeren 1)	5.355 F	5.200 F
- vlees - uitstoot ooien	1.000 F	1.000 F
- uitstoot ram	45 F	45 F
- uitval	-320 F	-312 F
- wolopbrengst	240 F	207 F
	6.320 F	6.140 F
Werkingskosten		
- bijvoedering (krachtvoer/hooi)	1.970 F	2.850 F
- veearts en geneesmiddelen	350 F	350 F
- scheren	60 F	. F
- bemesting weiland	460 F	305 F
	2.840 F	3.505 F
Andere kosten		
- interest veestapel	320 F	290 F
- pachtgrond	250 F	170 F
- gebouwen/afrastering	700 F	700 F
- algemene kosten	220 F	220 F
	1.490 F	1.380 F
Bruto-saldo	3.480 F	2.635 F
Arbeidsinkomen per ooi	1.990 F	1.255 F
Arbeidsinkomen per ha weiland	23.880 F	22.590 F

1) De verkoopprijs van Texelrammen werd vastgesteld op 100 F per kg en die van Suffolklammeren op 115 F per kg, geslacht gewicht.

Bron: Belgisch LEI, Nota No. 92, Rentabiliteit en kapitaalsbehoeften van de schapen in het zuiden van het land, mei 1984.

Bij het Suffolkras kunnen meer ooien per hectare gehouden worden vanwege stallammerenproduktie. Het aantal ooien per hectare Texelaar bedraagt 12 en bij Suffolk 18. Het arbeidsinkomen voor Suffolk ligt dan per hectare 1300 F lager.

Volgens het Belgische LEI, zijn de gemiddelde producentenprijzen per schaap toegenomen van ± 4600 tot 6000 BF tussen 1975 en 1984.

Tabel 2.7 De gemiddelde prijs betaald aan de producent voor schapen per kg levend gewicht 1)

	1975	1980	1982	1984
Gemiddeld per schaap	4644 F	4342 F	6159 F	6033 F
Gemidd. per kg levend gewicht	46,4 F	36,4 F	61,6 F	63,5 F

1) Exclusief ooipremie
Bron: Belgisch LEI, statistieken 1984

2.5 Slotopmerkingen

In de 19e eeuw had België een grote schapenstapel (meer dan 650.000 schapen); deze heeft in de loop der jaren steeds meer aan belang ingeboet. Rond 1960 werden er 85.000 schapen geteld. In 1975 was dat aantal opnieuw gestegen tot ruim 110.000 waarna het de laatste jaren verder steeg tot 150.000. Slechts de helft van het aantal schapen wordt gehouden door landbouwers, de andere helft wordt gehouden in de hobbysfeer.
Voor het gebrek aan belangstelling voor de produktie van schapen kunnen meer redenen worden aangehaald:

- de lage rentabiliteit;
- het ongunstige vooroordeel van de landbouwersklasse tegenover het schaap; "weinig interessant dier dat nog net goed is voor de ergste probleemgebieden";
- de gebrekkige kennis van de reële mogelijkheden van de schapenteelt;
- terughoudendheid van de landbouwersklasse tegenover veranderingen van produktierichting;
- onvoldoende begeleiding en voorlichting;
- het terugdeinzen voor bepaalde uitgaven (zoals afrastering), en voor bijkomend werk in de lammertijd.

De afgelopen tijd zijn verscheidene initiatieven ontplooid voor de verbetering van de begeleiding van de schapenhouders. De veeteeltconsulent kreeg meer medewerkers, er werden 2 onderzoekscentra voor schapenproduktie opgericht en in diergeneeskundige kringen (universiteiten in Leuven en Namen) groeide de belangstelling voor schapen. In Wallonië is de Dienst voor bevordering van kleinveeteelt opgericht die in nauwe samenwerking met schapenhouders de kleinveeteelt wil bevorderen. Mogelijk is ook de oprichting in het Franstalige landsdeel van professionele en semi-professionele schapenhoudersgroeperingen die hun belangen moeten verdedigen. Deze zouden parallel werken met de provinciale verbanden van vleesschapenfokkers, die de stamboeken bijhouden.

België heeft zich de afgelopen jaren vooral gericht op selectieonderzoek van bestaande schaperassen (Texelaar, Suffolk, Hampshire). De laatste jaren is wat meer onderzoek verricht op het gebied van kruisingen.

3. VERWERKING EN DISTRIBUTIE

3.1 Afzet van schapevlees

De verzameling van schapevlees onderscheidt zich in een kort circuit en een lang circuit. Het korte circuit omvat huisslachtingen. Dat circuit is van groot belang en neemt ruim driekwart van de binnenlandse produktie voor zijn rekening. Het lange circuit wordt gekenmerkt door meerdere tussenstappen in het traject van producent naar consument. De primaire produktie is een schatting van het Belgische LEI zoals weergegeven is in de BLEU-voorzieningsbalansen.

De slachterijen zijn voor hun grondstoffen vrijwel geheel afhankelijk van de import van lammeren en schapen. Verder is er een bepaalde wederexport van lammeren en schapen. Het voornaamste deel van de Belgische consumptie wordt ingevoerd in de vorm van karkassen (in 1984; 8246 ton netto).

Tabel 3.1 BLEU-voorzieningsbalansen in ton karkasgewicht

	1975	1980	1982	1983
Primaire produktie	2817	4322	3641	3221
Invoer levend	6982	7727	4848	8246
Uitvoer levend	5778	6566	2217	3932
Slachtingen - Huisslachtingen	2594	3485	3047	2474
- Openbaar slachthuis	1215	1465	1228	1252
- Private slachthuizen en slachterijen	213	533	1977	3808
Invoervlees	9467	16381	12104	11642
Uitvoervlees	177	424	1363	3376
Binnenlandse consumptie	13311	21440	17013	15801

Bron: Belgische LEI-statistieken/N.I.S.

In de distributie vanaf slachterij-groothandelsuitsnijderij naar de consument blijft de slagerij de voornaamste distributievorm. Volgens Viaene omvatten de grootwinkelbedrijven en de vleeshallen een derde van de detailhandel in schapevlees. Verder neemt het verbruik van schapevlees in restaurants toe.

In tabel 3.1 wordt de situatie op de Belgische schapevleesmarkt weergegeven. België is over een groot aantal jaren een importerend land voor schapevlees. Slechts een vijfde van de Belgische consumptie komt van eigen bodem. De consumptie fluctueert nogal. In de periode 1975-1980 steeg de binnenlandse consumptie aanvankelijk tot 21500 ton waarna deze weer daalde tot 15800 ton in 1983.

3.2 De directe verkoop en de schapenmarkt

Door de bemiddeling van veehandelaren worden levende dieren verkocht aan de grossiers. Dit betreft grossiers die voor een belangrijk deel zelf op openbare slachthuizen in grote steden slachten. Deze handelaren kennen de behoefte van hun grossiers en verzamelen lammeren en schapen zodanig dat de slachterijen de gewenste kwantiteit en kwaliteit ontvangen.

De directe verkoop omvat de transfer van lammeren van de produktiegebieden naar de consumptiecentra waar ze geslacht worden. Na de verzameling en sortering verzorgt de veehandelaar de toelevering aan grossiers in de grote steden. De verkoopprijs is een afgeleidde van de heersende marktprijs, afhankelijk van het aanbod van uitvoerlanden en de interne vraag.

Door het toenemend belang van de directe verkoop worden op schapenmarkten vooral overschotten verhandeld. De schapenmarkten hebben danook een deel van hun belang verloren. De aangeboden produkten zijn voornamelijk volwassen ooien, jonge schapen en lammeren van locale producenten. In België zijn nog drie markten die de functie van handelscentrum vervullen: de markt van St. Truiden, van Gent en van Anderlecht.

De schapen op deze veemarkten worden vooral aangekocht door binnenlandse grossiers uit de grote steden.

Tabel 3.2 Aanvoer van schapen op de belangrijkste veemarkten in België

	St. Truiden	Gent	Anderlecht
1981	15434	10059	3797
1982	15575	8122	2549

3.3 Schapenslachtingen

De slachthuizen zijn uitgerust voor het slachten van varkens en runderen en worden soms gebruikt voor het slachten van schapen. België heeft slechts één sterk gespecialiseerde schapenslachterij in de provincie Luik.

In België zijn drie soorten slachtinrichtingen, nl. openbare slachthuizen, private slachthuizen en private slachterijen. De private slachterijen spelen in de schapensector nauwelijks een rol van betekenis. De openbare slachthuizen slachtten sinds 1975 zo'n 50 à 70 duizend schapen op jaarbasis. De private slachthuizen slachtten in 1975 minder dan 10.000 schapen en vanaf 1980 liep dit sterk op tot een kleine 180 duizend in 1983.

Tabel 3.3 Schapenslachtingen naar soort slachtinrichting

	1975	1980	1982	1983
Totaal slachtingen:				
- aantal	72996	94558	143500	241228
- geslacht gewicht (tonnen)	1428	1998	3225	5061
waarvan naar:	%	%	%	%
- Openbare slachthuizen	86	74	39	26
- Private slachterijen	14	26	61	74
Gemiddeld geslacht gewicht	19,5 kg	21,1 kg	22,5 kg	21,0 kg

Bron: N.I.S. Landbouw statistieken/Belgisch LEI Statistieken

Deze toename kwam vooral tot stand bij private slachthuizen in de provincie Luik. Zoals al eerder is aangehaald, worden in Belgische slachterijen bijna uitsluitend geïmporteerde schapen geslacht. De laatste jaren komt een groot deel hiervan uit Nederland.

De slachtingen in de openbare slachthuizen zijn relatief constant en situeren zich vooral in de consumptiecentra van Antwerpen, Brussel, Gent en Luik. Het zijn slachtingen van grossiers die hun produkt toeleveren aan regionale afnemers. De slachtingen in private slachthuizen variëren afhankelijk van de invoeromstandigheden. In bijlage 2 is weergegeven het aantal schapenslachtingen per provincie naar soort slachtinrichting.

3.4 Distributie: algemene levensmiddelengroothandel

Onder groothandel wordt verstaan één of meerdere ondernemingen met als hoofdactiviteit het kopen van goederen om deze daarna met een zekere toegevoegde waarde (selectie, hoeveelheidsaanpassing, verpakking, e.d.) door te verkopen aan grootverbruikers, detaillisten e.d.

Wegens de toegenomen mededinging vanwege de geïntegreerde handel, die zowel de groot- als de detailhandelsfunctie in zich verenigt, stelt men de laatste jaren vast dat de groothandelsondernemingen zich steeds meer concentreren met het oog op de centralisering van de aankopen en een gemeenschappelijk beheer. De groothandelsondernemingen trachten bovendien de aangeboden assortimenten te diversifiëren en meer diensten te verlenen (b.v. franchising) en introduceren op hun beurt de zelfbedieningstechnieken in winkels. Een belangrijk verschijnsel van de laatste jaren is het stichten van eigen filialen door de groothandel zelf geëxploiteerd. Op deze wijze behoudt de groothandelaar rechtstreeks voeling met de consumptiemarkt en kan hij de winkels functioneel inrichten, een doelgericht beleid voeren, zelf over prijzen beslissen, promoties opzetten e.d.

Volgens de BTW aangifte in België waren er in 1981 10470 groothandelaren in voedings- en genotmiddelen hiervan zijn er:

61% eenmanszaken;
22% vennootschappen met beperkte aanspakelijkheid;
9% naamloze vennootschappen;
8% overige (w.o. cooperaties).

Sinds 1971 is het aantal groothandelaren in voedings- en genotmiddelen met 8% afgenomen.

Tabel 3.4 Enkele belangrijke groothandelaars in voedingsmiddelen of met breed assortiment (bedragen in miljoenen BF)

	Omzet		Nettowinst	
	1982	1981	1982	1981
Makro N.V.	25.833	23.864	62,1	54,1
Couthéoux S.A.	3.401	3.159	12,2	13,5
Eug. Huyghebaert N.V.	3.280	2.838	8,8	6,3
Battard Ets.	2.936	2.660	13,9	10,9
Heylen Ets. N.V.	2.400	1.943	9,5	5,5
Kerkhof-Grijspeerdt N.V.	2.076	1.738	-71,9	-7,7
Alimo Spar S.A.	1.698	1.409	5,3	4,3
Unidis N.V.	1.182	1.046	9,0	16,8
Lambrechts Supra N.V.	1.125	984	23,1	14,8
Echo Liège S.A.	1.087	912	8,3	14,3
Montulet S.P.R.L.	779	671	0,9	-1,1
Delberghe Frères S.P.R.L.	522	457	1,5	0,4
Fransen N.V.	249	248	-2,2	0,9

De afgelopen jaren werd de evolutie van de Belgische groothandel gekenmerkt door drie verschijnselen:

1e concentratie van ondernemingen. Dit kwam vooral tot stand door fusie van ondernemingen of door de totstandbrenging van grossiersgroeperingen
2e uitbreiding van het assortiment
3e wijziging van de verkoopmethoden, meer en meer wordt aan detaillisten een uitgebreid dienstenpakket aangeboden

In tabel 3.4 staan de belangrijkste algemene levensmiddelgroothandelsbedrijven weergegeven.

Naast de groothandelaren heeft België 9 groothandelsmarkten waar detaillisten zich kunnen bevoorraden. Op deze markten worden vooral groenten, fruit en aardappelen verhandeld. In tabel 3.5 staan de groothandelsmarkten met enkele kenmerken opgesomd.

Tabel 3.5 De groothandelsmarkt in België

Groothandelsmarkten	Verkoopoppervlakte m2		Aantal verkopers	Aantal kopers	Assortiment 1)
	Totaal	Waarvan overdekt			
Antwerpen	27.000	27.000	255	1.190	1,2,3,6,7
Brugge	2.600	2.600	20	130	1,2,7
Brussel	23.320	19.000	600	2.500	1,2,3,4,5,7,8
Gent	31.270	19.440	266	674	1,2,3,4,5,7,8
Kortrijk	3.180	180	143	303	1,2
Luik	23.000	23.000	93	1.000	1,2,3,5,6,7,8
Marcinelle	35.739	35.739	63		1,2,3,5,6,7,8
Mechelen	12.300	10.800	699	797	1,2,3,6,7
Roeselare	20.000	10.000	29	29	1,2

1) Legende:
1: Fruit en groenten
2: Aardappelen
3: Eieren en gevogelte
4: Zuivel
5: Wijn en dranken
6: Vis
7: Bloemen
8: Andere

Bron: Belgisch LEI

3.5 Distributie: algemene levensmiddelen detailhandel

De belangrijkste structuurwijziging in de distributiesector heeft zich voorgedaan op het vlak van de detailhandel. De laatste jaren wordt, op enkele uitzondering na, een steeds meer doorgedreven concentratie waargenomen waardoor de detailhandelsondernemingen een aanzienlijke omvang bereiken. Deze groei komt tot stand door:

- de vergroting van de verkoopoppervlakte en van het aantal afdelingen
- algemene toepassing van de zelfbedieningstechniek
- een toename van het aantal personeelsleden per verkoopeenheid in sommige distributievormen
- de toename van het totale verkoopvolume per winkel
- afname van het aantal verkooppunten

Met behulp van het Nielsen-panel in België worden gegevens verzameld over het aantal verkooppunten en hun omzet. Gegevens worden verzameld over verkooppunten waar minimaal 40% aan de omzet uit levensmiddelen bestaat.

Tabel 3.6 Aantal winkels (absoluut in %) per winkeltype en omzet en bevolkingsvedeling naar district Nielsen

District	Aantal winkels naar: massa-distributie	georga. zelfbediening	overige zelfbediening	trad. bediening	Totaal 1-1-'83	Totale omzet 1982 BF	Bevolkingsaandeel
1. West- en Oost Vlaanderen	73 (1,5)	364 (7,7)	837 (17,6)	3.483 (73,2)	4.757 (100,0)	21%	24%
2. Antwerpen, Limburg, Vlaams Brab.	87 (1,9)	269 (5,7)	930 (19,8)	3.413 (72,6)	4.699 (100,0)	27%	31%
3. Aggl. Brussel	80 (4,5)	63 (3,5)	191 (10,8)	1.444 (81,2)	1.778 (100,0)	15%	12%
4a Henegouwen Waals Brab.	116 (4,4)	172 (6,5)	345 (13,0)	2.017 (76,1)	2.650 (100,0)	19%	16%
4b Namen, Luik en Luxemburg	76 (2,4)	281 (9,0)	353 (11,3)	2.424 (77,3)	3.134 (100,0)	19%	17%
België	432 (2,5)	1.149 (6,8)	2.656 (15,6)	12.781 (75,1)	17.018 (100,0)	100%	100%

Bron: A.C. Nielsen Co (Belgium) N.V.

In het Nielsen universum zijn niet opgenomen ambulantehandel en gespecialiseerde detailhandel in voedingsmiddelen, zoals, slagerijen. Tabel 3.6 geeft een overzicht van het aantal levensmiddelen verkooppunten. Drie kwart van de verkooppunten zijn traditionele verkoopplaats zonder zelfbediening.

Het Nederlandstalig landsgedeelte telt relatief meer kleinere winkels dan de rest van het land. In de districten 3 en 4a zijn relatief meer winkels met massa distributie.

Tabel 3.7 Evolutie van het aantal winkels en van de omzet in de voedingsmiddelensector van het Nielsen-universum

	Aantal winkels x 1.000	Omzet in mild. BF.	Ontwikk.v/d omzet t.o.v. het voorafg. jaar (in %)	Ontwikk.v/h indexcijfer van voedings-midd.(in %)	België ontwikkeling v. de omzet (in %)
1972	30,0	114,3	+12,2	-	-
1973	27,5	130,8	+13,9	-	-
1974	25,3	153,4	+17,3	+ 9,4	+ 7,9
1975	23,9	178,0	+16,0	+11,2	+ 4,8
1976	22,5	207,2	+16,4	+12,8	+ 3,6
1977	21,2	229,3	+10,7	+ 6,7	+ 4,0
1978	20,2	246,4	+10,3	+ 1,5	+ 8,8
1979	19,0	262,8	+ 6,7	+ 0,5	+ 6,2
1980	18,3	282,5	+ 7,5	+ 3,6	+ 3,9
1981	17,7	297,0	+ 5,1	+ 6,0	- 0,9
1982	17,0	327,6	+10,3	+ 9,6	+ 0,7

In de periode 1972-1982 is het aantal verkooppunten in de levensmiddelen distributie bijna gehalveerd en de omzet in geldwaarde in die periode bijna verdrievoudigd. De groei lag het hoogst in de jaren zeventig en de laatste jaren is de reële omzetontwikkeling beneden de 1%. In tabel 3.7 worden de omzetgegevens weergegeven uit de Nielsen-universum.

De tien grootste distributiebedrijven van België realiseren in 1982 een gezamenlijke omzet van 238 miljard BF. Hiervan kwam niet minder dan 46% voor rekening van GB-Inno-BM. In 1982 vertegenwoordigen deze 10 grootste ondernemingen 17% van de totale kleinhandel. Tabel 3.8 geeft een overzicht van de 10 belangrijkste Belgische distributieondernemingen.

Tabel 3.8 De top-10 van de Belgische distributie, gerangschikt naar omzet (1982)

Onderneming	Omzet		Marktaandeel in de totale kleinhandel (% in 1981)	Datum van afsluiting boekjaar
	in mln BF	1982/'81 in %		
1. GB-Inno-BM	108.218	+ 7,3	7,31	31/01/1983
2. Delhaize "De Leeuw"	43.805	+11,4	2,85	31/12/1982
3. Makro	25.833	+ 8,3	1,73	31/12/1982
4. Colruyt	15.218	+17,2	0,94	31/05/1982
5. Sarma 1)	13.946	+ 7,3	0,94	31/01/1983
6. Distrimas	7.766	+10,2	0,51	31/12/1982
7. Aldi	7.134	+70,83	0,48	31/12/1982
8. Mestdagh	6.694	+ 8,9	0,45	31/03/1982
9. Louis Delhaize	5.178	+20,5	0,31	31/12/1982
10. Frabelmar	4.606	+ 3,0	0,32	31/12/1982

1) Het betreft hier de vennootschap naar Belgisch recht "Sarma N.V.", wel te onderscheiden van "Sarma-Penney Ltd" (naar Amerikaans recht).
Bron: De Belgisch distributie voor consumptiegoederen 1981

3.6 Distributie: schapevlees op detailhandelsniveau en bij horeca

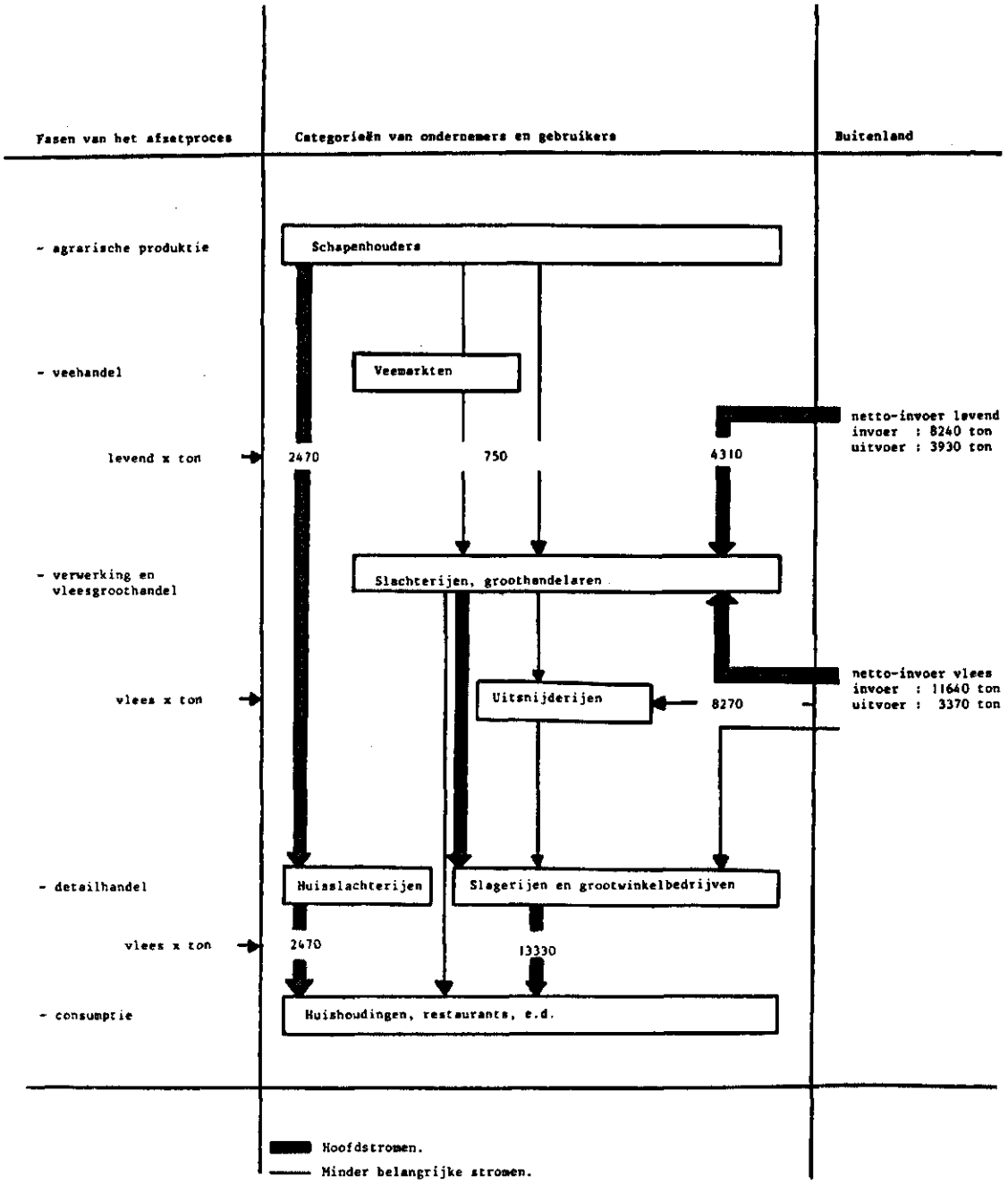
Aan de hand van de gegevens van het LEI-panel en gegevens uit de LEI-statistieken kan nagegaan worden hoe de distributie op detailhandelsniveau plaatsvindt. De belangrijkste vormen in het stadium van detailhandel en horeca zijn de zelfstandige slagerijen, de grootwinkelbedrijven en de restaurants.

Tabel 3.9 Verdeling van verbruikte hoeveelheden schapenvlees naar herkomst

	1975	1980	1984
Totale consumptie schapevlees (in grammen 1)/inwoner)	1310	2100	1550
w.v. aangekocht bij:	%	%	%
- zelfst. slagerij en detailhandel	38	26	26
- grootwinkel- en filiaalbedrijf	26	26	23
- georganiseerde detailhandel + ander handelszaken	5	5	5
- landbouwer/hobbyist	9	4	11
- zelfvoorziening	11	10	8
- consumptie buitenshuis (restpost)	11	29	27

Bron: LEI bewerkt uit: Belgische LEI-panelgegevens en LEI-statistieken.
1) Karkasgewicht.

Figuur 1 Afzetpatroon van schapevlees in België in 1983 (in tonnen karkasgewicht)

Bron: Bewerking van VIAENE, J. (1983)

In 1975 verkochten de slagerijen (in 1982 8697)ongeveer één derde, terwijl de grootwinkel- en filiaalbedrijven één vierde van de consumptie aanboden. Het verbruik buitenshuis lag op 11% van de consumptie. De uitbreiding van de consumptie in de periode 1975-1980 kwam vooral voor bij restaurants en grootwinkelbedrijven.

Na een hoogtepunt rond 1980 nam de consumptie van schapevlees af met 20% tot een consumptieniveau van 1550 gram per inwoner in 1984. Deze teruggang kwam vooral voor bij grootwinkelbedrijven. De directe aankopen bij producenten nam toe.

Op het platteland is schapevlees zelden beschikbaar in zelfstandige slagerijen. In de steden zijn de mogelijkheden om schapevlees te kopen wel ontwikkeld, zowel in de slagerijen als in de grootwinkelbedrijven.

3.5 De buitenlandse handel

Aangezien de inlandse produktie slechts 20% van de consumptie uitmaakt in 1983 speelt de invoer van schapen en schapevlees een belangrijke rol in de bevoorrading. De netto-invoer in 1984 was ruim 12.500 ton.

De buitenlandse handel van België wordt sterk beïnvloed door de transacties en de relaties tussen de lidstaten van de Europese Gemeenschap. België bevindt zich te midden van produktielanden nl. Verenigd Koninkrijk, Ierland en Nederland enerzijds en consumptielanden zoals Frankrijk en BRD anderzijds. Bijgevolg is België niet alleen een netto-importeur maar is het door de ligging eveneens de marktplaats tussen verschillende landen.

Tabel 3.10 In- en uitvoer van levende schapen (in stuks) en schapenvlees (ton karkasgewicht) in België

	1980		1982		1984	
	levend	vlees	levend	vlees	levend	vlees
Invoer totaal	352.667	16.177	216.225	12.010	343.270	10.918
- Totaal EG	81.908	14.678	163.155	9.975	315.814	8.272
- Totaal niet EG	270.759	1.499	53.070	2.637	27.456	2.649
waarvan naar land						
- Nederland	23.513	618	115.549	437	193.710	686
- BRD	1.365	3	10.885	-	109.229	-
- Frankrijk	-	-	14.672	460	3.603	212
- UK	55.260	13.404	21.710	5.860	9.272	5.586
- Ierland	-	559	-	3.174	-	1.732
- Polen	64.522	-	53.070	-	21.756	-
- Hongarije	3.121	-	-	-	-	-
- DDR	203.116	-	-	-	-	-
- Nieuw Zeeland	-	1.255	-	1.793	-	2.070
- Argentinië	-	24	-	7	-	388
Uitvoer totaal	281.166	415	98.466	1.342	137.283	3.538
- Totaal EG	281.166	413	98.421	1.335	137.283	3.532
- Totaal niet EG	-	2	45	7	-	6
waarvan naar land						
- Frankrijk	15.711	28	19.924	1.006	56.350	3.011
- Italië	15.995	15	36.606	-	66.693	27
- UK	30	-	-	-	594	-
- BRD	242.078	201	34.273	214	5.786	80
- Nederland	7.352	170	7.618	109	7.860	388

Bron: EUROSTAT met gebruikmaking van LEI/EXMIS

De invoer van schapevlees is vooral bestemd voor het binnenlands verbruik. De belangrijkste landenleveranciers aan België voor vers gekoeld schapevlees zijn Verenigd Koninkrijk en Ierland (gezamenlijk ± 90%), de rest komt voor een belangrijk deel uit Nederland en Frankrijk. Bevroren vlees komt voor een groot deel uit Australië en Nieuw-Zeeland (gezamenlijk 99% van de import). In 1984 importeerde België uit Nederland ruim 106 ton bevroren produkt.

Aansluitend aan de vraag op de interne markt kopen de grossiers iedere week enkele frigocontainers vers of gekoeld schapevlees van Engelse of Ierse exporteurs. De invoer vanuit Nieuw-Zeeland en Australië omvat bijna uitsluitend bevroren vlees.

De buitenlandse handel van levende schapen heeft zich ontwikkeld gedurende de periode 1975-1980. In 1984 beweegt de invoer van levende schapen zich naar 343.000 schapen terwijl de uitvoer 137.000 dieren bedraagt. Het gaat hier niet om Belgische schapen maar om dieren die afkomstig zijn van EG en derde landen en die via België hun weg vinden naar andere landen. De invoerlanden zijn in 1984 Nederland, BRD, Polen, Engeland en Frankrijk. De uitvoer is vooral gericht op Italië en Frankrijk. Tot 1980 (Viaene, 1983), omvat de invoer uit de DDR, meer dan de helft van de export van de DDR. Als gevolg van invoer restricties naar de BRD, maken de schapen van DDR een omweg naar België. Vanaf 1981 is de invoer vanuit de DDR vrijwel verdwenen.
Tot voor 1981 voerde Nederland relatief weinig schapen uit naar België en leverde vooral op de Franse markt. Als gevolg van de prijsstijging in België, werd Nederland daar de voornaamste leverancier van levende schapen.

De buitenlandse handel van levende schapen wordt verzorgd door een vijftal bedrijven die gespecialiseerd zijn in de invoer van schapen. Door de Gemeenschappelijke marktordening voor schapen is de handel vanuit buiten de EG meer gereglementeerd. De importen vanuit Oost-Europa zijn dan ook grotendeels komen te vervallen en Nederland is hiervoor in de plaats gekomen.
In bijlage 3 is voor 1983 de in- en uitvoer weergegeven naar soort schapenvlees en de aantallen ingevoerde en de aantallen uitgevoerde levende schapen.

Bijlage 1 Kruisingsonderzoek in België

Door de Katholieke Universiteit Leuven is onderzoek verricht naar "de vetmesting- slacht- en versnijdingsresultaten van kruisingsprodukten van het Inlandse Melkschaap en het Suffolkras". Het onderzoek is nog niet afgerond, toch kunnen nu algehele conclusies getrokken worden nl.:

- Het intensief vetmesten met naar believen krachtvoeder en hooi bevoordeelt wellicht de Suffolklammeren, die met hoogste gewichtstoename en de hoogste krachtvoederopname toch een lage krachtvoederomzet behalen. Deze eigenschap word ook teruggevonden bij zijn kruislingen (Melkschaap x en F2) zonder echter ditzelfde niveau te bereiken. Dit mestsysteem valt daarentegen nadelig uit voor Texelrammen;
- De karkassen van de kruisingsprodukten hebben een minder compacte vorm en hebben daardoor waarschijnlijk een lagere commerciële waarde. Verder onderzoek zal dit nog moeten uitwijzen;
- Het slachtrendement van kruisingsprodukten verschilt niet van dit van de Suffolklammeren maar er is een tendens dat het lager is dan bij Texelrammen;
- Bij vergelijking van karkasstukken komt geen duidelijke "trend" naar voren. Wel treft men meer lendevet aan bij de kruisingsprodukten.

Bijlage 2 Aantal schapenslachtingen in de jaren 1975, 1980, 1982 en 1983 naar provincie van totaal België, openbare slachthuizen en private slachthuizen

	1975	1980	1982	1983
Totaalaantal slachtingen	8.565			
waarvan naar provincie				
- Antwerpen	9.911	23.897	22.591	23.710
- Brabant	19.813	35.739	21.292	23.575
- Henegouwen	5.173	3.580	3.071	5.339
- Luik	19.538	13.124	77.385	164.487
- Limburg	2.737	2.828	1.914	1.905
- Luxemburg	1.660	1.069	965	1.045
- Namen	1.774	1.506	1.558	2.430
- Oost-Vlaanderen	6.467	6.570	8.523	10.798
- West-Vlaanderen	5.923	7.245	6.201	7.939
Openbare slachthuizen	63.041	69.596	55.375	61.477
waarvan naar provincie				
- Antwerpen	9.078	10.127	12.638	14.291
- Brabant	19.322	35.420	21.061	23.103
- Henegouwen	4.360	2.761	1.723	1.878
- Luik	15.939	7.848	7.263	8.123
- Limburg	2.578	2.567	1.632	1.455
- Luxemburg	1.382	900	838	936
- Namen	1.138	1.218	1.463	2.341
- Oost-Vlaanderen	5.696	4.511	5.221	5.650
- West-Vlaanderen	3.547	4.246	3.536	3.640
Private slachthuizen	8.565	24.068	87.482	178.986
waarvan naar provincie				
- Antwerpen	828	2.436	9.933	9.416
- Brabant	483	55	208	367
- Henegouwen	366	81	1.006	3.085
- Luik	3.584	1.056	70.117	156.318
- Limburg	150	.	.	.
- Luxemburg	126	18	54	23
- Namen	19	.	.	.
- Oost-Vlaanderen	719	253	3.256	5.097
- West-Vlaanderen	2.290	441	2.608	4.233

Bron: N.I.S.
. Vertrouwelijk.

Bijlage 3 In- en uitvoer van schapevlees gekoeld en bevroren in België 1983 (tonnen) 1)

	Totaal	Versgekoeld						Bevroren						
		totaal vers	karkas 1/1 en 1/2	rug en bout	voorvoet	vl. zonder been	vl. met been	totaal bevr.	karkas 1/1 en 1/2	voorkwartier	rug en bout	voorvoet	vlees zonder been	vlees met been
Totale invoer w.v. uit:														
- Frankrijk	327	327	246	21		23	37							
- Nederland	530	424	424					106					106	
- BRD	27	9	9					18					18	
- UK	5172	5172	5167	5		1								
- Ierland	1905	1905	1905											
- Argentinië														
- Australië	1473	86		57		29		291			65	97	129	
- Nieuw-Zeeland	1492	7				7		1485	342		675		451	17
- Wereld	9942	7964	7751	83	4	72	54	1978	353	6	783	109	704	23
- Intra EG	8062	7867	7751	26	1	35	54	195	4	6	43	12	124	6
- derde landen	1880	97		57	4	36		1783	349		740	97	580	17
Totale uitvoer w.v. naar:														
- Frankrijk	2689	2688	2527	3	72	86		1						1
- Nederland	329	66	65	1				263			157		106	
- BRD	201	17		9		1	7	184	52		109	5	7	11
- Italië	35	35	35					-						
- UK	41							41					41	
- Irac														
- Wereld	3346	2829	2627	14	72	92	24	517	52	5	266	9	173	12
- Intra EG	3326	2812	2627	13	72	92	8	513	52	5	266	9	169	12
- derde landen	20	16		1			15	4					4	

Bron: 1) Eurostat.

LITERATUURLIJST

- De Belgische distributie voor consumptiegoederen, 1984, Nederlandse kamer van koophandel voor België en Luxemburg, Brussel

- De Belgische horeca- en grootverbruikersmarkt, 1985, Nederlandse kamer van koophandel voor België en Luxemburg, Brussel

- Calus, A.C., 1981, Intensieve schapenhouderij als gedeeltelijke oplossing voor de EG zuivelproblemen, landbouwtijdschrift, No. 5, jaargang 34

- Calus, A.C., 1981, Is onze schapenhouderij wel rendabel?, De boer, No. 37

- Calus, A.C., 1983, Modelmatige rentabiliteitsbenadering van de Belgische schapenhouderij, I Opbouw van de rentabiliteitsmodel, landbouwtijdschrift, No. 4, jaargang 36

- Calus, A.C., 1982, Schapenstamboekwerking waarheen?, De Belgische Veefokker, No. 2

- Calus, A.C., 1983, Modelmatige rentabiliteitsbenadering van de Belgische schapenhouderij II. Invloed van foktechnische resultaten op de rentabiliteit, landbouwtijdschrift, No. 4, jaargang 36

- Calus, A.C., 1985, Intensieve schapenhouderij: driemaal werpen in twee jaar - Drachtigheid resultaten, landbouwtijdschrift, No. 2, jaargang 38

- Calus, A.C., 1985, Modelmatige rentabiliteitsbenadering van de Belgische schapenhouderij, III. Invloed van de kostprijs- en verkoopprijswijzigingen op de rentabiliteit, landbouwtijdschrift, No. 1, jaargang 38

- EUROSTAT, diverse publikaties, Brussel

- EXMIS databank, 1980 t/m 1984, Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag

- Landbouwstatistieken, 1975 t/m 1985, Nationaal Instituut voor de Statistiek, Brussel

- LEI-statistieken, 1975 t/m 1984, Landbouw-Economisch Instituut, Brussel

- Paquay, P. en Aritoisenet, P. 1982, Schapevlees: een produktierichting met toekomst in België? Agricontact, No. 127

- Statistische jaarrapporten, diverse, Produktschap voor vee en vlees, Rijswijk

- Vangelder, H. 1980, Schapenfokkerij in België, Agricontact No. 111

- Vangelder, H. 1982, De schapenfokkerij en de produktie van slachtlammeren, De Belgische Veefokkerij, No. 17

LITERATUUR (vervolg)

- Vangelder, H. 1984,
  Gewichtsevolutie van de fokschapen tijdens de laatste jaren, De Belgische Veefokkerij, No. 4

- Vanongeval, M. 1981,
  De schapenhouderij in België. De boer, No. 6

- Vanorle, L. 1984,
  Rentabiliteit en kapitaalsbehoeften van de schapenhouderij in het zuiden van het land, Landbouw-Economisch Instituut, nota 92

- Verbruikerspanel, 1975-1980-1985,
  Landbouw-Economisch Instituut, Brussel

- Viaene, J. 1983,
  De markt voor schapenvlees in België, De Belgische Veefokkerij, oktober en...?